

**Scherg Lőrinc gyakorlati munkájának kimagasló folytatója**  
**- Böröndy Lajos élete és munkássága**

*Stift László*

Böröndy Lajos, Scherg Lőrinc munkájának folytatója, a gyertyános-tölgyesek kiváló ismerője volt. Gyakorlati munkáját igen alapos elméleti felkészültség birtokában végezte. A Farkas-erdőn folyó erdőgazdálkodás legnagyobb alakja volt.

Az erdőművelésnek abból a köréből, amellyel behatóbban foglalkozott, jegyzetek formájában sok anyagot gyűjtött össze. Így a természetes felújításról, az elgyertyánosodás veszedelméről és az ellene való védekezési módokról, valamint az állományátalakításokról szakdolgozatai nem készültek el, legalábbis nem ismertek a szakközönség számára. A gyérítésekről szóló értekezését kidolgozta, majd átdolgozta és beadta a Főiskolára elbírálás végett, mert ebből a témakörből szeretett volna doktorálni.

Szakkönyvei, feljegyzései az idők viharának áldozatai lettek. Az elveszettnek hitt dolgozatai később a családnál előkerültek.

Böröndy Lajos 1889. november hó 7-én született Uraiújfalu, Vas vármegyei községben. Apja, nemes berendi Böröndy Lajos uradalmi tisztviselő, kisbirtokos, anyja Szekér Eszter.

A család nemességét 1463-ban kapta Mátyás királytól. Anyja hét éves korában tragikus baleset következtében meghalt. Apja nem nősült többet meg. Az ifjú Lajos testvéröccsével nagynénik között, hányatottan nevelkedett.

Szerény anyagi körülmények mellett is az elemi iskolai előmenetele alapján már korán, harmadik osztályos korában apja elhatározta, hogy taníttatni fogja. Az ötödik elemi osztály elvégzése után, 1901 őszén beiratja a felsőlövői

evangélikus, német nyelvű gimnázium első osztályába. A német nyelv elsajátítása céljából, mint cseregyerek, végzi itt tanulmányait három évig.

A harmadik gimnáziumi osztály bizonyítványa alapján a soproni evangélikus líceumban tandíjmentességet és az iskolai tanintézetben ingyenes helyet kap, így elkerült Felsőlövőről. Ebben az intézetben érettségizett 1909-ben jeles eredménnyel, itt szerzett latin-görög műveltséget.

Érettségi után apja kívánságára, aki lelkészt akart belőle nevelni - mert a tanulmányainak elvégzése így alig került volna valamibe beiratkozott a soproni evangélikus teológiai akadémiára. Itt töltötte az 1909/10-es tanévet. Rendkívüli jó nyelvérzéke birtokában itt többek között megtanulja a héber írást és nyelvet. A papi hivatást azonban nem vállalta. Hajlamai az erdőmérnöki pálya felé vonzották. Sok könyörgés után édesapja végre beleegyezett, hogy mérnöki pályára menjen, de mivel az erdőmérnöki pályáról nem sokat tudott, azt kívánta, hogy inkább legyen gépészmérnök. Így 1910 őszén beiratkozott a Műegyetem gépészmérnöki szakosztályára. Csak fél évig volt a Műegyetem hallgatója, mert a budapesti tartózkodás igen nagy anyagi megterhelést jelentett, és belátta, hogy édesapja ezt a nagy kiadást évekig nem bírhatja.

Az első félév végén, 1911 januárjában záradékolt műegyetemi indexszel átiratkozott Selmechányára. A Budapesten lehallgatott tantárgyakat a Főiskola beszámította, de mégis elveszített fél évet, mert a nemzetgazdaságtan Budapesten második félévi tárgy volt és azt Selmechányán sehogy sem sikerült ütközés nélkül felvenni, és így 1914 nyara helyett fél évvel később végzett. Utolsó vizsgáit már nem sikerül leraknia, mert bevonult katonának.

A háború első felét a volt 83. gyalogezred kötelékében, az önkéntesi iskola elvégzése után, 1915. január 10-től 1916. augusztus 2-ig a galíciai harctéren töltötte. Mint kadett ment ki és mint hadnagy jött vissza. Ez alatt az idő alatt egy hónapot árkász század kötelékében, mint kiegészítő szakaszparancsnok is eltöltött. Itt kedvet kapott a műszaki katonai szolgálathoz. Sikerült

elérnie, hogy műszaki kiképzésre az alsó-ausztriai Mautern-ba küldjék. Három havi kiképzés után különleges beosztást kapott, és átvette egy elektromos gépekkel felszerelt aknafutó szakasz parancsnokságát. Ezzel a felszereléssel ment ki újra a galíciai harctérre, és részt vett a föld alatti aknaharcokban, amelynek 1917 júliusában meginduló mozgóharc vetett véget. Ezután visszaküldték Mautern-ba, és többet nem is került ki a harctérre. 1917-ben megkapta a Károly Csapat Keresztet.

Leszerelése után első dolga volt, hogy a még hiányzó vizsgáit lerakja. 1918 decemberében felment Selmezbányára és az utolsó pillanatban tudta még vizsgáit letenni és indexét záradékoltatni. A Főiskola a cseh betörés elől, odaérkezése után rövid időn belül, menekülni volt kénytelen. Részt vett és sokat segített a Főiskola áttelepítésében, a Sopronba való menekítésében, átköltöztetésében.

A következő év tavaszán, négy hónapi szorgalmas tanulás után, államvizgára jelentkezett. 1919. május hó 5-én és 9-én Budapesten államvizgát tett. Oklevelét kitüntetéssel szerezte meg. A vizsgabizottság elnöke Kaán Károly, helyettes államtitkár és a vizsgabizottságnak tagja volt Bund Károly, az Országos Erdészeti Egyesület titkára is.

Államvizsga után Kaán Károly felszólította, hogy lépjen állami szolgálatba és kérvényét minél előbb adja be. Erre nem kerülhetett sor, mert Budapestről Uraiújfaluba hazatérve megtudta, hogy a vörösök kommunizmusellenes magatartása miatt le akarják tartóztatni. Ezért Ausztriába menekült és a kommunizmus bukásáig Mauternban maradt.

A kommunizmus bukása után, július végén jött haza és azonnal katonai szolgálatra jelentkezett. A sárvári tiszti különítményhez osztották be, és itt is maradt november végéig. Közben II. Lajos bajor király sárvári uradalma felajánlotta neki a káldi kerület vezetésével együtt járó állást. Szolgálatát 1919. december hó 19-én kezdte, egyévi próbaidővel. 1920. július 1-jével megkapta a

véglegesítést: kinevezték I. osztályú uradalmi erdőmérnöknek. 1922-ben nősült, feleségül vette Szabó Sarolta Jolánt. Házasságukból három kislány született.

Szolgálatának megkezdése után hamar rájött arra, hogy Káldon az erdőkezelés egészen más, lényegesen különbözik a Magyarországon általánosan elfogadott és alkalmazott módszerektől. Az általánosan alkalmazottakat nemcsak főiskolai tanulmányaiból ismerte, hanem a gyakorlatból is, mert főiskolai hallgató korában a nyári szünidőt az 1914-es év nyara kivételével, mint nyári gyakornok, mindig a gyakorlatban töltötte. 1911-ben báró Inkey József iharosberényi uradalmában, 1912-ben a nagyváradi erdőhivatalhoz volt beosztva, 1913-ban pedig az apatini erdőhivatal palánkai erdőgondnokságában. Így módja volt, úgy a magán, mint az állami (kincstári) szolgálatba betekinteni.

Káldon nagy örömmel és lelkesedéssel fogott hozzá az ott alkalmazott módok és eljárások megtanulásához. Különösen sokat köszönhetett hivatalbeli elődjének, Schmidt Jenő főerdésznek, aki nyugalomba vonulásáig készségesen elmagyarázott mindent és gyakorlatilag is bevezette az akkor különösen modern gyérítés tudományába. Böröndy csakhamar rájött arra, hogy ezek a szakszerű, gyakorlati magyarázatok csak úgy maradnak meg, ha van mihez kapcsolnia. Megismerte azokat az elméleti elgondolásokat is, amelyek az egésznek az alapját képezték.

Ekkoriban jelentek meg a német szakirodalomban az új erdőműveléstani szakkönyvek, melyeket áttanulmányozott. Az elméleti rész ismerete mellett már könnyen ment az új dolgok megtanulása, sőt kedvet kapott ahhoz, hogy a gyakorlat követelményein felül is foglalkozzék az erdőműveléstani kérdésekkel.

Elsősorban a gyérítés érdekelte, de sokat foglalkozott a természetes felújítás problémájával is, különösen a gyertyánnal és az elgyertyánosodás veszélyével kapcsolatosan, valamint a vele összefüggő állományátalakítás kérdésével. Mivel itt, a Farkaserdőn a gyertyán a bükköt helyettesítő fanem, és

így tömegesen fordul elő, így ezzel a kérdéssel való behatóbb foglalkozás önmagában adódott.

A gyérítés elméleti tanulmányozásánál felmerült annak szükségessége, hogy az erdőérték- és -nyereségszámítás-tani ismereteit is felfrissítse. Az idevágó német szakirodalmat is megszerezte, megismerte és ezt a tudományrészt is állandóan figyelemmel kísérte.

A belterjes erdőgazdálkodás megkövetelte, hogy az erdővédelemre is különös gondot fordítson. Ezért a Főiskolán megszerzett erdővédelemtani ismereteinek birtokában fontosnak tartotta, hogy az erdőn nyitott szemmel járjon, megfigyeljen mindent, ami ennek körébe vágó ismereteit gyarapíthatja.

Az elmondottakból következően doktori szigorlati főtárgynak az erdőműveléstant és melléktárgynak az erdőérték- és -nyereségszámítás-tan mellett az erdővédelmet választotta.

Már az 1920-as évek közepén elhatározta, hogy az itteni gazdálkodás elveit irodalmilag is ismertetni fogja, mert úgy vélte, hogy a gyakorlat emberének szüksége van az erdészeti tudomány elméletére, viszont az elméleti tudomány se nélkülözheti részben igazolásul, részben a további fejlődés szempontjából azokat a megfigyeléseket, tapasztalatokat, eredményeket, amelyeket a tudomány gyakorlati alkalmazása nyújt. Példa erre Roth Gyula „Erdőműveléstan”-ának második kötetében „Az áterdőlések útján kiszedhető fatömegek” c. fejezete, ahol Roth Böröndyre hivatkozva közli a káldi erdők tíz éves előhasználati adatait, és ugyanebben a munkájában, mint üzemi méretű kísérletekre, a káldira tud csak hivatkozni.

1926-ban fogott hozzá a gyérítésről szóló értekezése kidolgozásához, míg végre 1932 nyarán sikerült befejeznie a tanulmányt, amelynek címe: „Elméleti és gyakorlati erdőgyérítés” Ebben Böröndy nagyszerű biológiai és ökonómiai eredmények alapján fél évszázad üzemi gyakorlatával bizonyítja a gyérítés alkalmazhatóságát. Értekezését 1932. október 15-én adta be a Főiskolán, kérve

annak bírálatát és a szóbeli doktori szigorlatra való bocsátását. A beadott értekezését visszakapta azzal, hogy rövidítse le. Ezután doktori értekezését 1934. június 22-én ismét benyújtotta, 144 oldalra lerövidítve, szintén „Elméleti és gyakorlati erdőgyérintés” címmel. A két kiváló tanár közül az egyik még 1935. december második felében sem bírálta el. December 20-án beadott kérvényére válaszolva 28-án a dékán egy példányt visszaadott átdolgozásra.

Mivel időközben megjelent Roth Gyula háromkötetes „Erdőműveléstan” első kettő kötete (1935-ben), Böröndy elveszítette tanulmányának doktori értekezéskénti elfogadásának lehetőségét. Ez nagyon megviselte, mert sok év munkája feküdt benne.

1938 május 13-án Scherg Lőrinc főerdőmester meghalt. Ekkor előtérbe került utódlása, a sárvári központ vezetése. A hivatal vezetését nem ő kapta meg, annak ellenére, hogy kora és eddigi szakmai tevékenysége folytán számíthatott rá. Munkaadói másképpen döntöttek, melyet méltánytalan mellőzésként élt meg.

1945-ben a bajor hercegi erdők állami tulajdonba kerültek. Az átadási jegyzőkönyvek tanúsága szerint Sárváron 1945. augusztus 30-án, a káldi területben pedig szeptember 29-én volt az átadás.

Ferenc bajor királyi herceg képvisletében Böröndy Lajos volt az átadó. A Szombathelyi Erdőigazgatóság 1945. szeptember 29-én kelt, 2527/945. sz. leiratával megbízta Böröndy Lajost az állami tulajdonba átvett erdőgazdaságok kezelésével, valamint a sárvári m. állami erdőhivatal, ill. a káldi székhellyel felállítandó m. állami erdőhivatal megszervezésével és vezetésével. 1946. március 31-ig a MÁLERD alkalmazásában állt.

A sárvári volt bajor hercegi erdőgazdaság, mint volt német vagy, 1946. április 1-jével a Szovjetunió tulajdonába került, és vele együtt a személyzet is. Erről a körülményről Böröndy Lajost a Szombathelyi Erdőigazgatóság

értesítette és egyben az állami erdőhivatal vezetésétől is felmentette. A Szovjetunió szolgálatában 1946. április hó 1-jétől 1948. május hó 31-ig állt.

A Szovjetunió a birtokában tartott bajor hercegi erdőket visszaadta a magyar államnak. Böröndy Lajost a Szombathelyi Erdőigazgatóság nem vette át azon a címen, hogy a Magyar Állami Erdőgazdaságok szolgálatában sohasem állt, így állás nélkül maradt. Ekkor a Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek Központi Igazgatóságához fordult, Budapestre, ismételten munkábaállítási kérelemmel, de kérelmét Osváth István miniszteri osztálytanácsos elutasította. Ez a valótlanúságokon alapuló elutasítás és sikertelen álláskeresés nagyon megviselte. Egészsége megrendült a rászakadt gondok súlya alatt. Új otthon, munkahelyet kellett keresnie, miközben gondoskodnia kellett három gyermeke taníttatásáról.

1949 decemberében a még szovjet kezelésben lévő Murarátkán sikerül álláshoz jutnia. Örömmel ment dolgozni, de családjától távol, albérletben lakva, az erősen dombos vidéken való munka beteg szívét megviselte. 1950. február 1-jével a Szovjetuniótól a Magyar Állam tulajdonába visszaadott erdőkkel együtt a Zalaegerszegi Erdőgazdasági Nemzeti Vállalathoz került. Zalaegerszegről 1950. április második felében az uzsapusztai erdei szakmunkásképző iskolához kerül előadónak, majd később az iskolával Sárvára. Az iskola megszűntével ismét Zalaegerszegen teljesített szolgálatot. Családját lakás hiányában nélkülözni volt kénytelen, egyik helyről a másikra, albérletből albérletbe költözött. Élete végén ért sok hányattatás miatt 1951. július 25-én, szívroham következtében hunyt el. A soproni evangélikus temetőben helyezték örök nyugalomra.

Életének áttekintése után most szaktevékenységével és tudományos munkájával ismerkedjünk meg. Ehhez mint fellelhető anyag a doktori értekezése áll rendelkezésünkre.

Dolgozatának témája a gyérítés, mint írja, „amely az állomány kialakulására, fejlődésére legnagyobb befolyással van, s amelynek szakszerű, minden

ható tényező figyelembevételével és gondos mérlegelésével történő kivitelezés elvezet az erdőgazdaság tulajdonképpeni céljához, az erdőben fekvő tőkének az erdő fenntartása mellett elérhető legmagasabb százalékkal való kamatozásához”

A gyérítés elméleti ismereteit kiegészíti azokkal a részben elméleti, részben gyakorlati tapasztalatokkal, melyeket 15 éves szolgálata alatt a káldi erdészeti kerületben szerzett. Ezek a tapasztalatok elsősorban a lomberdőkre vonatkoznak, ezen belül is az elegendő lomberdőkre, mert ezekre voltak legkevesbé adatok.

Közli az itteni gazdálkodás termelési eredményeit 50 évre visszamenőleg, az 1921-1933-ig terjedő időre a gyérítési adatokat részletesen is feldolgozva. Ez alapján készítette el a kezelése alatt álló elegendő lomberdők átlagos gyérítési fatömegének táblázatát, ill. az ezt megelőző grafikont, amelyből a kor- és a fatermelési osztályok függvényében határozható meg a gyérítési fatömeg. Ez az első ilyen korai megfigyeléssorozat.

A közölt adatok nem tekinthetők 100 %-ig kísérleti eredménynek, mert nem kísérte őket pontos állományfelvétel és növedékvizsgálat, de a kísérleti eredményekkel való összehasonlítás révén fontos következtetéseket tudott levonni. Ennek a munkának fő célja az volt, hogy keresse az elmélet és a gyakorlat között nélkülözhetetlen összhangot és azt, hogy a gyérítési kísérletek alapján felállított szabályokból a lehető legnagyobb és legértékesebb fatermés, mint cél, elérésére mi vihető át a gyakorlatba és ami átvihető, azt helyesen hogyan alkalmazzuk.

Ennek megfelelően munkája két fő részből áll: Egy elméleti és egy gyakorlati részből. Az elméleti részben arra törekedett, hogy a forrásmunkák alapján összeadja mindazt a gyérítésre vonatkozó anyagot, amiből a gyérítésnek a gyakorlatban is nyugodtan alkalmazható erősségi fokára, ismétlődésére következtetések vonhatók, és a nem azonos elvek és előírások alapján folytatott kísérletek eredményei alapján felállított fatermési táblák segítségével és alapján



az eddiginél pontosabb a gyéritési mód és a kihasználható fatömeg vonatkozásában határozottabb előírást adjon a gyakorlati erdőgazda kezébe.

Az akkori gyéritési előírások legnagyobb hibájának tartja, hogy csak általánosságban adnak utasításokat. Nem adnak választ arra, hogy az adott kor- és állományviszonyok mellett a gyéritéssel mennyi anyagot távolíthatunk el az erdőből, hol van az a maximális határ, ameddig el szabad menni.

A gyakorlati részben arra keres feleletet, hogy a kor, a fafaj, a talaj és állományviszonyok szem előtt tartásával az elméletileg leghelyesebb erősségi fok betartását hogy biztosítsuk, gyakorlatilag hogyan állapíthatjuk meg előre kielégítő pontossággal a kitermelhető gyéritési anyag nagyságát és milyen elvek szerint, hogyan válogatjuk ki az állományból a gyéritési anyagot.

Böröndy Lajos dolgozatában ismerteti a sárvári gyéritési rendszert és gyakorlati eredményeit, mely 50 év előtti bajor gyéritési módból kiindulva a hazai éghajlati, talaj- és állományviszonyok alapján alakult ki. Az 1882-ben elkészült üzemterv már nemcsak a főhasználatokat, de az előhasználatokat is szabályozta, és előírta a foganatosított használatok pontos nyilvántartását is. 1883-tól vannak a végzett gyéritésekről is pontos feljegyzések és fatömegadatok.

Hogy ezeket a gyéritéseket milyen elvek szerint végezték és milyen erősségben foganatosították, arra nézve nincs feljegyzés. Az évenként összeállított vágástervek gyéritési utasításaiban viszont szerepel az a kitétel, hogy „gyérités és jobb törzs előnyére, javára” Ebből következik, hogy itt a gyérités a Kraft-féle elgondolás alapján állott.

Valószínű, hogy Sárváron eredetileg alkalmazott gyérités mérsékelt közönséges gyérités volt, ill. annak a Kraft-féle követelmény szerint fejlettebb formája. Hogy mérsékelt volt, azt bizonyította a 70-80 éves állományok magas törzsszáma is.

Ez a modern értelemben vett mérsékelt, közönséges gyérités volt az uralkodó mindaddig, míg a magas gyérités ide is be nem vonult, valószínű, hogy csak lépésről lépésre. A szélesebb körű alkalmazása az 1920-as évek elejére esik. A sárvári uradalom erdeiben a közönséges gyérités gyenge fokozata kivételével az összes gyéritési mód megtalálható, mindamelllett a mérsékelt az uralkodó. Ezt a gyéritési eljárást kombinált gyéritési módnak nevezi, mert nem ragaszkodik sablonhoz, még ugyanazon állomány keretein belül is mindig azt a gyéritési módot alkalmazza, amely az erdőréssz egy kis területén éppen megfelel.

Ez a rendszer a gyéritési anyag kiválogatását az elméleti kilenc törzscsoporttal szemben jelentőségük szerint három nagy csoportban foglalja össze: úgy mint 1/ fenntartandó, 2/ kihasználható, 3/ kihasználandó.

Mivel a gyérités az összes törzscsoportra kiterjed, az erősségi fokot nem lehet a kiszedendő törzscsoportok megjelölésével megadni. Ezért az 50 éves gyakorlat alapján a kitermelhető gyéritési összes faanyagának köbméterben kifejezett mennyiségével és a körülbelüli törzsszám megadásával jelzi. A gyéritési periódus átlagosan öt esztendő.

Az erős gyéritési fokozatok az alkalmazott 80 éves vágásforduló mellett aránylag ritkán fordultak elő. A gyéritési anyagnak az összes kihasznált faanyaghoz viszonyított százalékos arányát vizsgálva megállapította az állandó emelkedést, miközben a fahasználatok fatömege is emelkedést mutat. Ebből arra következtetett, hogy ez a jelenség a gyéritések kiváltotta kiadós növedégyarapodásnak az eredménye, amely végső fokon a vágáskori fatömegek állandó emelkedésében nyilvánul meg. A törzssosztályozást, mint egyedüli gyéritési alapot nem fogadja el, csak eszköznek tekinti, melynek segítségével az állomány fainak erdőgazdasági jelentőségét elbíráljuk, a gyéritési anyagot bírálólat alapján kiválogatjuk.

A gyérités alapjának a növedéket tekinti. A gyéritett állományoknál a gyérités következtében növedékvesztésget megengedhetetlennek tartja. Ha

többet vennék ki, mint amennyinek a növedékét a lábön maradt állomány - a periódus végére - pótolni tudja, erősebben nyúltunk hozzá az állományhoz, azaz a növedékkal kamatozó tőkéhez, mint szabad lett volna, ha pedig a gyérítés nem éri el az optimális és egyben maximális fokot, veszteség ér annyiban, hogy nem használtam ki, nem értékesítettem azt a gyérítési anyagmennyiséget, amelyet kivonhattam volna az erdőből.

Munkájának gyakorlati részében írja, hogy a gyérítést leírásból megtanulni nem lehet. Künn az erdőn magyarázatokkal is kísért gyakorlás közben lehet elsajátítani. Elméleti tudás mellett rátermettség, éles megfigyelőkészség, gyors gondolkodás és gyors elhatározásra való készség is kell hozzá, mert a több megoldási lehetőség közül a leghelyesebbet csak ezek birtokában lehet meglátni és kiválasztani.

Az akkori időben a gyérítés a szakmai körök érdeklődésének közép-pontjába került. Ez indította leginkább arra, hogy összefoglalja mindazt, amit a sárvári urdalomban ezen a téren tanult. Természetesen kitér olyan általános dolgokra is, melyek a tankönyvekben és a szakirodalomban is megtalálhatók, kiegészítve saját tapasztalataival.

A régi gyérítési módok és a modern gyérítés összevetése kapcsán megállapítja, hogy az utóbbi harminc év alatt lényegesen megváltozott. Ez a változás a gyérítési módokat és az eljárást is teljesen átalakította. A régebbi gyérítési módok a gyérítési anyag kiválogatását a természetre bízták, majdnem kizárólag azokat a törzseket szedték ki, amelyek a létért való küzdelemben elbuktak. Így a gyérítési anyag teljes egészében a mellékállományból került ki. A főállomány fáihöz nem nyúltak még, ha rossz koronával és törzsalakkal bírtak is, nehogy a felső erdőkorona záródását megbontsák.

Korábban általános volt az a felfogás, hogy a felső erdőkoronához hozzányúltni nem szabad, mert az a magassági növekedés csökkenését és a feltisztulás megakadályozását vonja maga után. Ennek a felfogásnak az volt a

következménye, hogy a vágáskori állomány tele volt rosszalakú fával. Főleg a vágáskori állomány rosszalakú fái indították meg a vizsgálódást abban az irányban, hogy a felső erdőkorona megbontása jár-e a fenti veszélyekkel. Megállapították, hogy mérsékelt beavatkozás mellett ez nem következik be, sőt többen állítják, hogy a magassági növekedés még erős gyérités esetén sem csökken. Mindebből következett, hogy a rosszalakú fákat ki kell szedni nemcsak a mellékállományból, hanem a főállományból is. Így lassan kialakult az a nézet, hogy az erdőkezelő nem járhat a természet után, mert a természet nem veszi figyelembe a mi speciális gazdasági céljainkat. A természet döntését, ítéletét meg kell előzni ahol szükséges azzal, hogy faegyedként válogat. A szebb, többet ígérő uralkodó törzsek mellől eltávolítja azokat a talán erőteljesebb, gyorsabb növéssű, de rossz koronájú vagy hibás törzsalakokkal bíró szomszédokat, amelyek elnyomással fenyegetik, vagy fejlődését akadályozzák. Ha ezt idejében tesszük, sikerül sok szép törzset az alákerüléstől, elnyomástól megmenteni.

A mellékállomány, amennyire az adott viszonyok között megokoltnak látszik, kíméletet nyer. Ma már általánosságban az a felfogás dominál, hogy jobb, ha a mellékállomány életképes része az erdőben marad, hogy az uralkodó fa feltisztulását elősegítse, a magassági növekedés intenzitását idő előtt megcsap-panni ne engedje, vízajtások képződését megakadályozza, a koronák záródá-sában a gyérités következtében keletkezett hézagokat kitölteni segítse és árnyékolásával a talajt védje.

A régebbi gyéritési eljárások a gyéritési anyag kiválogatásánál a rossz, elnyomorodott koronájú törzseket szedték ki. A modern gyérités a korona állapotának feltétlen figyelembe vétele mellett a törzs alakját tartja fontosabbnak, és szabályként állapítja meg, hogy minden rossz törzsű fa idejében kikerüljön az erdőből. Mivel a rossz törzsű fák nemcsak a mellékállományban fordulnak elő, önmagától adódott a felső félerdőkoronában

dolgozó és az uralkodó, szép törzseket felszabadító magas gyérités fogalma. A jó gyakorlati eredmények, melyeket elértek az uralkodó szép fák fejlődésénél és általában az erőteljes fatömeggyarapodás terén is, igazolták az elgondolás helyességét.

A gyakorlat már akkor tovább is ment és a speciális gazdasági célok elérése érdekében kifejlesztette ennek a gyéritési módnak az idősebb állományoknál alkalmazott és kizárólag az uralkodó szép fák erőteljes tömeg-gyarapodást célzó formáját, az erős magas gyéritést, melynél a főállományban csak kifogástalan törzsalak és szabályos koronával bírók maradnak vissza olyan laza kötésben, hogy koronájuk szabadon fejlődhessék, alattuk pedig a mellékállomány életképes része védi a talajt, megakadályozza a vízhajtás-képződést, beárnyékolva, a napkéve ellen is védve a szép törzs oldalát.

Az elméleti gyéritési módok gyakorlatban való alkalmazásának lehetőségéről leírja, hogy ritkán adódik az az eset, hogy a gyérités valamelyik elméleti foknak pontosan megfeleljen. Az esetek túlnyomó többségénél legfeljebb a két fő mód, a magas és a közönséges gyérités domborodik ki olyan jellegzetesen, hogy eldönthető, a foganatosított gyéritést melyik csoportba soroljuk. Állományon belül a viszonyoknak sokfélesége okozza, hogy a különböző gyéritési módok a gyakorlatban összekeverednek többé-kevésbé és a gyérités jellegét az dönti el, hogy melyik módot alkalmazzuk nagyobb mértékben. Döntő tényező a fafaj és az állomány kora, melyekhez kapcsolódnak egyéb tényezők is. Hogy ezen sokféle gyéritésnél figyelembe veendő követelmény között eligazodhassunk, arra kell feleletet adnunk, hogy mit is akarunk a gyéritéssel elérni, mely cél felé törekszünk.

Célunk:

- I. A gyérités után visszamaradó törzsek koronáinak szabályos és erőteljes fejlődését ami nélkül elegendő lombmennyiség és ennek hiányában kielégítő fatömeggyarapodás nincs - lehetőleg elősegítsük;

2. Jó alakú, hengeres növésű, ágmentes, erős, egyenes és minél nagyobb hosszúságban műfára alkalmas törzseket neveljünk;
3. A tágasabb növtér biztosításával a fatömeggyarapodás intenzitását annyira fokozzuk, amennyire csak lehetséges anélkül, hogy ezáltal a fa jósága szenvedne. Ez az utóbbi azt jelenti, hogy az egymást követő gyérítések úgy vezetendők, hogy a fa évgyűrűi közepes és hosszú időn át közel egyenlő szélességgel bírjanak, vagyis az erőszakos záródásbontások, az igen hosszú időre szóló, túlságosan is erős gyérítések kerülendők. Nem tanácsos túlmenni a növedék alapján megszabott határon.

Dolgozatában a korral kapcsolatos gyérítési irányelveket az alábbiak szerint fogalmazza meg:

Minden fafaj esetében érvényes irányelvek: fiatal korban az első gyérítéseknél elsősorban el kell távolítani a rossz, görbe, csavarodott növésű törzseket, alacsonyan elágazókat, eltérélyesedni kezdőket, esetleg erősen egyoldalú koronájúakat azért, mert náluk értékesebb fafajt, vagy azonos fafajú, de a nála értékesebbnek ígérkező szomszédot veszélyeztet. Ezek az első gyérítések szerves folytatásai a feltétlenül elvégzendő és el nem hagyható tisztításoknak.

A tisztítást követő első gyérítéseknél a nagy törzsszám bőséges lehetőséget ad a válogatásra, és lehetőséget teremt, hogy 3-5 évenként megismételt mérsékelt beavatkozással az állományt a csúnya, vagy veszélyessé válható anyagtól megtisztítsuk. A beavatkozás hangsúlyozottan mérsékelt lehet. Az erősségi fokkal tanácsos annak is alatta maradni, amennyi anyag kiszedését a növedék megengedné.

Az intenzív magassági növekedés ideje alatt a szép, egyenes növésű, ágmentes törzsek nevelése és kialakítása a fő cél, ami csak a záródás lehető fenntartásával érhető el. A záródás fenntartásának nem lehet következménye a tömeges koronaelcsenevészés és az ezzel együttjáró fatömeggyarapodásban

való veszteség. Az erőteljes magassági növekedés befejezése után egészen a vágáskorig a vastagsági növekedés, vagyis a fatömeggyarapodás lép előtérbe.

Az intenzív fatömeggyarapodás két tényezőtől függ. Az egyik a talaj tápanyagellátottsága, a másik a levélnetnek mint asszimilációs felületnek a mennyisége, ami a korona fejlettségével függ össze. Az erőteljes magassági növekedés idején a záródás fenntartás és az utána következő fatömeggyarapodás közötti átmenetről az erdőkezelőnek kell idejében gondoskodnia, hogy a szép törzsek koronafejlődésének követelményeit már ekkor megteremtse, de csak addig a mértékig, amennyi a felső erdőkorona mérsékelt megbontásával elérhető. A szép törzsek megsegítése ebben a korban arra szorítkozik, hogy szorongó állásukból, amely a korona féloldalúvá válásával fenyeget, kiszabadítsuk őket. Később aztán fokozatosan mindinkább teret lehet engedni a korona oldalirányú fejlődésének is. Az így gyérített erdő a későbbi korokban nehézség nélkül átvezethető a főállománynak abba a szabad állásába, amely a fatömeg-gyarapodásnak a kimondottan szép fákra való átvitelét célozza.

Az egyes fafajok esetében, hogy a gyérítés természetüknek megfeleljen, döntő az egyes fafajoknak az a képessége, azon képességük különböző foka, hogy koronájukat könnyen vagy nehezebben képesek továbbfejleszteni és ezzel a gyérítés teremtette kedvezőbb helyzetet kihasználni. Még ennél is fontosabb a gyérítés szempontjából az egyes fafajoknak az a tulajdonsága, hogy a visszafejlődött, elnyomorodott koronát képes újra kifejleszteni, regenerálni. Faajok szerint más és más középút biztosítja a fatömeggyarapodás céljából az optimális záródást és lombmennyiséget, amely még nem megy a minőség rovására.

Fafajok szerint ismerni kell, hogy körülbelül melyik az a záródás, amellyel még nem jár együtt sem az egyes fa, sem az állomány koronájának olyan visszafejlődése, hogy kielégítő, gyors regenerálódás nem várható. Se a terjeszkedési, se a koronaregeneráló-képesség nem függ a faj fenyigényes vagy árnytüdő voltától.

A felső erdőkorona záródását illetően természetes, hogy a fényigényes fajok lazább záródást kíván. A tölgy fényigényes voltán túlmenően korona-regeneráló-képessége is igen rossz. Ezért a mellékállomány szerepét is csak úgy képes betölteni, ha a felső erdőkorona intenzívebben meg van lyuggatva.

Az elegyes erdőknél a koronaképzés gyorsasága és regenerálóképesség különböző volta mellett főleg a korhoz kötött intenzív magassági növekedés különbözősége teremt nehéz helyzetet. Cél, hogy az értékesebb fajfajból legalább annyi szép törzs maradjon, hogy a vágáskori állomány uralkodó fái belőle kerüljenek ki.

Böröndy Lajos értekezésében kifejti, hogy a gyakorlatban szabad szemmel is megállapítható az a változás, amelyet a gyérités az erdő talajában is létrehozott, melyek alapján elbírálnak, hogy helyesen végeztük-e el a gyéritést. Az erdőtalaj mint a termőhely legfontosabb eleme, amely megszabja, hogy a felső erdőkorona és általában a záródás megbontásával meddig mehetünk el. A helyes állapot, amikor a talaj lombtakarója évről évre annyira elkorhad, hogy ősze csak egy vékony réteg marad belőle, ami a talajt fedi, a kiszáradástól védi és az alatta fekvő humuszréteget nyirkosan tartja.

Munkája utolsó részében Böröndy Lajos arról is beszámol, hogy a gyakorlatban hogyan végezték a gyéritések kijelölését az erdőn. Ennek a munkának első fázisa volt az állománybejárás, amely alkalmával az általa szerkesztett táblázatok segítségével megállapították, hogy mekkora is köbméterben kifejezve és törzsszámmal is megjelölve az a gyéritési anyag, amely az állományból kár nélkül kiszedhető.

Az összes, az évben sorra kerülő erdőrészletnél elvégezték és ebből összeállították az éves gyéritési tervet. Ezután következett a tulajdonképpeni jelölés. Keskeny, szélessége irányában áttekinthető, kelet-nyugati irányú pásztárokban bejárták a gyéritendő állományt és a kiszedhető anyagot a törzs déli oldalán jelölőkészlettel megjelölték. A pásztárok lépésről lépésre haladva, sohasem egyes



fákat, hanem kicsiny, de áttekinthető facsoportokat vettek szemügyre. Első mindig a felső erdőkrona volt. Ha a felső erdőkronával végeztek és meghatározták mi kerül onnan ki, akkor került sor a tulajdonképpeni mellékállomány gyérítésére. Így az erdőt apró facsoportokra osztva és a gyérítést csoportok szerint végezve, és ezeket a kicsi, áttekinthető facsoportokat egymással is összekötve haladtak az egész állományon végig. Vigyáztak arra, hogy a holdanként kiszedhető fatömeg és törzsszám ne haladja meg a megengedett mértéket. Ha kevesebbet szedtek ki, utánjelöléssel pótolták a hiányzó gyérítési anyagot, viszont ha erősen túlmentek a megengedett határon, újra bejárak az állományt a még meghagyható törzsek visszajelölésével kellett lecsökkenti a megengedhető mértékre. Ha a gyérítésjelölést egyszerre többen végezték, lépcsőzetesen haladtak, mert így mindegyik látta, hogy mit szedett ki az előtte haladó szomszédja.

A gyérítés kijelölésének ideje a nyár és ősz volt. A modern erdőkezelés különösen a gyérítések törzsenkénti kijelölése igen sok munkával jár, a megszo-  
kottnál nagyobb és gondosan betanított személyzetet kíván. Böröndy Lajos kiemeli, hogy a több személyzettel járó, több kiadás búsán megtérül a nagyobb haszonban, amelyet a sárvári erdők példátlanul álló, első rangú eredményei bizonyítanak.

Böröndy Lajos kiváló szakember, mint ember melegszívű, mindig szolgálat- és segítőkész volt. Átlagon felüli intelligenciájú, széles körű műveltségű, rendkívüli matematikai és nyelvérzékkel rendelkezett. Több nyelven beszélt, zongorázott és kiemelkedően szép énekhangja volt. Egyszerre többfelé figyelési képességgel és rajzkészséggel is megáldott ember volt. Beosztottjai kendkívül tisztelték és szerették. Volt munkatársai félévszázad múltán is a legnagyobb tisztelettel és szeretettel nyilatkoznak róla.